

УДК 94(438:477)»1991/1995»:327–049.5

Юля Ключук

ПРОБЛЕМИ РЕГІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ У ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКОМУ ПРЕЗИДЕНТСЬКОМУ ДИСКУРСІ (1991–1995 РР.)

Питання регіональної безпеки у міждержавних взаєминах Республіки Польща та України дуже часто виникали у період становлення польсько-українських контактів. Чільне місце займало саме президентське бачення та проекти, які породжували дискусії та формували загальне враження про зовнішньополітичні орієнтири сусідніх країн. Проблеми, які виникали у безпековій площині Центрально-Східної Європи, були пов'язані із падінням біполярного світу і потребою формування конкретної концепції розвитку регіону. А тому, необхідність створення системи регіональної безпеки є актуальним та беззаперечним. Чи не найбільшим наріжним каменем у цій площині поставали взаємини із країнами, що у минулому входили до складу СРСР, а із його розпадом економічна, політична і соціально-культурна залежність продовжувала зберігатися від Росії. Тому, основним завданням було ліквідувати пережитки радянського минулого та при цьому зберегти безпековий простір у всьому регіоні Центрально-Східної Європи.

Ключові слова: Республіка Польща, Україна, Л. Валенса, Л. Кравчук, регіональна безпека, Центрально-Східна Європа.

Із часу утвердження польської та української незалежності обидві держави започаткували процес розбудови двосторонніх відносин, які включали найрізноманітніші галузі міждержавних взаємин. Важливим аспектом польсько-українського співробітництва було вирішення ряду питань, в тому числі й забезпечення регіональної безпеки, так як розпад СРСР та інші суспільно-політичні трансформації 90-х рр. XX ст. поставили, на порядку денному, гостру необхідність вирішення проблем. З огляду на це, питання регіональної безпеки і стабільності стало об'єднувачим фактором міждержавної взаємодії, так як було якраз на часі та вимагало негайного колективного втручання.

Питання регіональної безпеки привертає увагу як польських, так і українських політиків, вчених та громадськості. Важливою складовою для нашої наукової розвідки стали праці провідних політиків, які прямо, або ж опосередковано, впливали на питання регіональної безпеки. Серед них варто виокремити Л. Кравчука, Є. Козакевич, Б. Осадчука. Важливими, для нашого дослідження, стали матеріали дисертаційних розвідок, провідних фахівців польсько-української проблематики. Це, зокрема, доробок І. Афанасьєва, В. Гевко, В. Моцока. Чимало корисної інформації отримано із наукових розвідок С. Буранта, В. Страчевські, О. Бабака, С. Заброварного, О. Знахоренко, Л. Стрільчук та інших. Дані, якими оперують науковці та здійсненні ними висновки, є засадничими елементами регіональної безпеки. Однак, усі наявні праці є дотичними до проблеми нашої публікації, що не дає можливості їм претендувати на повне висвітлення теми. А тому, ця стаття є першою комплексною спробою дослідити проблеми регіональної безпеки у польсько-українських відносинах через призму діяльності перших осіб двох країн, і в цьому полягає наукова новизна дослідження.

Пріоритетним напрямком у польській зовнішній політиці, після суспільно-історичних трансформацій у 90-х рр. XX ст., постає повернення в до цивілізаційних норм Європи. Для цього Республіка Польща (далі – РП) виділила конкретні механізми їх реалізації, де за основу обрано членство у ЄС та вступ до НАТО. Втілення у цих механізмів було розраховано на довготермінову перспективу, реалізація якої потребує виконання ряду вимог крок за кроком [1, с. 41]. Заяви польських політичних еліт підтверджують, що євроінтеграційні прагнення РП, мали слугувати зв'язною ланкою між слов'янським світом і його традиціями та західноєвропейською політико-економічною моделлю.

На момент появи незалежної Польщі і прихід до влади уряду «Солідарності» зовнішня політика РП, щодо її східних, в минулому радянських, сусідів, отримала нове трактування. У зв'язку із цим, метою статті є аналіз проблем регіональної безпеки Центрально-Східної Європи (далі – ЦСЕ), через призму польсько-українських президентських взаємин.

Тривалі перевтілення польського суспільства, що мали свої успіхи і невдачі, не могли не вплинути на реалізацію «східної політики» через Україну. Перший період взаємних контактів припадає на 1989–1993 рр., і характеризується втіленням ідеалів політичного руху «Солідарність». Це і позначилося на міждержавних відносинах, які розвивалися динамічно і були широко підтримані польськими владними колами [2, с. 144]. Складовими частинами цього періоду було становлення незалежної України, зародження та формування польсько-українських відносин і зовнішньополітичної стратегії. Однак, чільне місце у польській політиці посідав і західний вектор, з актуалізацією проблеми регіональної безпеки у ЦСЕ [3, с. 41].

Створення регіональних структур безпеки стало загальною тенденцією на початку 1990-х рр., через потребу нових форм міждержавних взаємин у ЦСЄ. Прикладами таких структур виступають Вишеградська група, Центральноєвропейська ініціатива (далі – ЦЄІ), Центральноєвропейська асоціація вільної торгівлі (ЦАВТ). Спільною ідеєю для цих структур було розірвати зв'язки країн ЦСЄ із СРСР та долучення їх до загальноєвропейського інтеграційного процесу. Поряд із ними на європейській арені з'явився ряд проектів регіональної безпеки, а саме: НАТО-2, або НАТО-біс (проект президента РП Л. Валенси) та Чорноморсько-Балтійський союз і зона безпеки у ЦСЄ (проекти Президента України Л. Кравчука) [4, с. 65].

Президент Л. Кравчук був переконаний, що при активному долученні до формування оновленої європейської політики, Україна матиме шанс залишити у минулому радянський вплив. Окрім того, прагнення бути серед числа провідних країн сучасності означало приєднання і до блокового принципу. Саме у ХХ ст. в Європі створювалися і розвивалися різні коаліції держав, що постійно знаходилися у прямій боротьбі за владу та конкурували за збільшення власних сфер впливу. Піком стало створення воєнно-політичних та економічних угруповань Заходу і Сходу Європи [5, с. 5].

1990-ті рр. стали переломними для багатьох країн ЦСЄ та позначилися утворенням своєрідного небезпечного вакууму у колективній безпеці. За цих реалій Україна обирає курс до відсторонення себе від Російської Федерації (далі РФ) та прагне налагодити контакти із країнами «Вишеградської групи» (РП, Чехословаччина й Угорщина). Подібне намагання української політичної еліти не було підтриманим серед фахівців польської дипломатії. Головним аргументом було те, що Україна «проходить інший етап посткомуністичних змін», коли приєднання не є зайвим [6, с. 8–11].

Падіння біполярного світу та зміна геополітичних реалій на пострадянському просторі сприяло і тому, що політична еліта Польщі мала серйозні труднощі у процесі побудови своєї «східної політики», особливо що стосувалося взаємин з Україною. Поряд із прагненнями РП приєднатися до євроатлантичних структур, Польща все ж знаходилася у енергетичній і сировинній залежності від Росії. Зовнішня політика щодо східних сусідів продовжувала зберігати елементи курсу «двох шляхів» та «рівної дистанції».

Підтримка незалежності України та її офіційне визнання не означало цілковито відстороненої політики щодо Москви. Підтвердженням цього є той факт, що 5 грудня 1991 р. Л. Валенса, під час візиту до Москви та в ході свого виступу, підтримав «горбачовську концепцію будівництва радянської держави на нових принципах» [7, с. 22], що підтверджувало невизначеність східних орієнтирів у зовнішній політиці Польщі та ставило під сумнів політичну вагу факту визнання незалежності України польським урядом [4, с. 53]. Саме тому, польська «східна політика» лише в офіційних документах проголошувалася як двостороння, а практиці діяло гасло: «В першу чергу – Росія». А пропозиція Л. Кравчука створити безпекову систему на осі «Київ-Варшава-Берлін» політична еліта РП відреагували холодно.

Дещо змінилася ситуація після зустрічі Л. Валенси та Л. Кравчука у Варшаві у травні 1992 р. Суть змін полягали не лише в напрацюванні ряду важливих компонентів польсько-українських взаємин, але і зближенню РП та України, однак не тією мірою, як бажав Президент України. Українське керівництво прагнуло увійти до Вишеградської групи, щоби координувати дії у розбудові ліберальної демократії, ринкової економіки та громадянського суспільства. Л. Кравчук у РП заявив, що «чотирикутник є більш досконалою фігурою, ніж трикутник, і забезпечує більші можливості» [8, с. 4].

Президент Польщі Л. Валенса не виступав проти участі України у Вишеградській групі [9, с. 12], однак провідні польські офіційні особи, в тому числі й вихідці із кола «солідарності», особливо з міністерства закордонних справ, не вважали цей крок аргументованим [10, с. 18]. Така позиція є зрозумілою, так як для Польщі визначальним стало створення позитивного іміджу керівництва і всього суспільства перед країнами Заходу та, що не мало важливо, небажання дратувати Російську Федерацію швидким зближенням з Україною та допомогою їй у розриві із комуністичним минулим. Поодинці або в союзі між собою Польща, Угорщина та Чехословаччина мали більше шансів на вступ до ЄС та НАТО, ніж спільно з Україною. Такий союз міг стати гальмівним чинником у процесі інтеграції Вишеградської групи до військових, політичних та економічних структур Заходу [11, с. 40].

Наступним етапом виділяється друга половина 1993 – початок 1995 рр., коли міждержавні взаємини переживають етап кризи з обмеженням польської дипломатії у східному напрямку [12, с. 45]. Перша половина 1993 р. позначилася доволі позитивними аспектами у польсько-українському діалозі: 12 січня підписаний протокол про створення консультативного комітету президентів (далі – ККП) Республіки Польщі та України, а 30 квітня 1993 р. у Варшаві обговорено текст статуту комітету [13, с. 3–7].

Ще одним проектом Президента Л. Кравчука було створення «Зони центральноєвропейської безпеки», яку він оприлюднив на сесії Ради з безпеки і співробітництва в Європі у квітні 1993 р. Регіональна система виступає як «зона стабільності» і повинна включати наступні країни: Австрію, Балтійські держави, Білорусь, Болгарію, Молдову, РП, Румунію, Словаччину, Угорщину, Україну та Чеську Республіку, але не Росію. Ця ініціатива отримала назву «план Кравчука», і декларувала загальноприйняті норми, що мали поважати та виконувати усі країни: поважати територіальну цілісність, відкидати взаємні претензії, використання сили, повага до прав меншин та розвиток прикордонного співробітництва [4, с. 70–71]. Гельсінкський процес заклав основи перспективної загальноєвропейської взаємодії, що можна оцінити як найближчий шлях до нової Європи, де панує мир та стабільність [5, с. 5]. Оголошена концепція Президента Л. Кравчука щодо утворення середньоєвропейської сфери безпеки, зустрілася з негативним сприйняттям з боку польської політичної еліти [4, с. 198].

Офіційною проголошеною метою проекту було підвищення безпеки у регіоні, а по-факту, його ініціювання було спробою України стати визнаною серед Центральноєвропейських держав. Л. Кравчук наголосив, що «зона» утворюється для того, щоб служити мостом між Росією та Заходом, а також як початковий фундамент у створенні загальноєвропейської системи безпеки [4, с. 71]. Проте, проект так і не був втілений в життя, лише Угорщина продемонструвала порівняну зацікавленість у цій пропозиції. Польська позиція була висловлена Л. Валенсою, що потрібно використовувати вже існуючі структури колективної безпеки, а не створювати інші [7, с. 33].

Травень 1993 р. став важливим для польсько-українських взаємин, так як польська делегація на чолі з Л. Валенсою відвідала Україну [15, с. 221]. У ході виступу на відкритті першого засідання ККП Польщі та України, де Л. Кравчук наголосив на розгляді Польщі як стратегічного партнера України. Це перша заява, на президентському рівні, про визнання польсько-українських відносин пріоритетними складовими зовнішньої політики. Однак, суть розумілася як «фундамент у виокремленні шляхів та підходів до субрегіонального, регіонального та глобального співробітництва» [16, с. 153]. Не виникало сумнівів, щодо визнання регіональним лідером Польщі, однак відкритими залишалося питання критеріїв лідерства і стратегічного партнерства (міцність і тривалість польсько-українських відносин). Адже стратегічне партнерство, крім рівноправного статусу держав передбачає проведення консультацій перед прийняттям відповідальних рішень та взаємну підтримку на міжнародній арені [17, с. 144].

Питання контекстуального наповнення регіональної системи безпеки пов'язана, також, із ідеями президента РП Л. Валенси, зокрема створення європейської моделі НАТО-2 або ж «НАТО-біс». Проект мав допомогти Польщі, Угорщині та, ще на той час, єдиній Чехословаччині інтегруватися до НАТО і не допустити «югославізації» регіону. Ідея Л. Валенси передбачала механізм спільних дій для ЦСЄ і колишніх республік СРСР та підписання договору про скасування територіальних претензій і невикористання сили у двосторонніх відносинах [18, с. 4–5]. Пропозиція Л. Валенси «НАТО-біс» не була прийнята однозначно ні в середовищі польської політичної еліти, ні за кордоном [19, с. 92] в результаті чого від неї відмовилися.

Ще однією геополітичною концепцією виокремлюється створення «Міжмор'я», у якому країни Східної Європи (регіон між Балтикою, Адріатикою та Чорним морем) повинні об'єднатися, щоб відігравати самостійну, більш-менш помітну роль у світі. При цьому, саме польсько-українські стосунки, «можуть бути вирішальними для успіху всієї інтеграційної концепції» [20, с. 30]. Польський проект «Міжмор'я» був співзвучним українській ідеї Чорноморсько-Балтійського союзу і концепції «Європа-біс» Президента Л. Валенси. Ідея чорноморсько-балтійського альянсу (ініційована Президентом України Л. Кравчуком) передбачала створення угруповання незалежних держав, які знаходяться між Балтійським та Чорним морями, у вигляді антиросійського союзу, що мало стати стратегічною метою для країн ЦСЄ, а особливо для України та РП [4, с. 68].

Співзвучність ідеї «Міжмор'я» та концепції «Європа-біс» Л. Валенси були тісно пов'язані із діяльністю «Вишеградської трійки» та «групи Пентагонале». Однак, перспективи такої східноєвропейської інтеграції були сумнівними, так як більшість східноєвропейських конфліктів пов'язані із територіальними та іншими претензіями серед сусідів – (Польща – Литва, Румунія – Угорщина, Македонія – Греція, Югославія), а з іншого боку вони всі прямо залежали від поставок сировини та пального з Росії [20, с. 30].

Увесь 1993 р. позначився активізацією питання розширення Північноатлантичного Альянсу. Україна не підтримувала ідею розширення НАТО на Схід за рахунок надання членства РП. На думку української дослідниці В. Гевко, це стало вирішальним, що співробітництво із Україною не було пріоритетом зовнішньої політики Польщі [21, с. 129]. Після низки заяв провідних польських політиків про незворотність курсу Польщі на інтеграцію до ЄС і НАТО, про необхідність покращення польсько-російських стосунків українське керівництво розчарувалося у РП як стратегічному політичному партнері. Підписання в 1993 р. польсько-російської угоди про

будівництво газопроводу для транспортування російського газу на Захід, вважалося «антиукраїнським актом» у двосторонніх взаєминах [9, с. 45], Адже проблема енергетичної залежності стояла досить гостро [2, с. 146].

Західний дослідник І. Прицель, переконаний, що зовнішня політика Л. Кравчука була надзвичайно непослідовною, а відносини з країнами ЦСЄ знаходилися на низькому рівні. Різниця у стратегічних планах стала ще більш помітною, коли країни Вишеградської групи розпочали офіційно наближуватися до НАТО [22, с. 381]. А от непослідовність проявилася в тому, що на початку 1994 р. Україна стала першою серед держав СНД, учасницею програми «Партнерство заради миру», хоча представники українського керівництва дотримувалися протилежних думок щодо розширення НАТО [23, с. 95].

Влітку 1994 р. новим Президентом України став Л. Кучма, який, на відміну від свого попередника, визначив пріоритетним відновлення зв'язків з РФ, зміцнення стосунків з країнами СНД. А у своїй інавгураційній промові підкреслював життєво важливі інтереси України на просторах колишнього СРСР, а про відносини з РП не згадав [24, с. 1, 2]. Чітке усвідомлення загрози відновлення радянської імперії на східних кордонах Польщі, утвердило переконання щодо необхідності зближення з Україною та активізації співробітництва [11, с. 51]. У січні 1995 р. Л. Кучма відвідав РП, з нагоди 50-ої річниці визволення концтабору Освенцим. Хоч на думку провідного дослідника польсько-українських взаємин С. Буранта, візит мав символічний характер [25, с. 25], однак, українські фахівці, наділяють його рушієм впливом у міждержавних відносинах із січня 1993 р. по 1995 р. Важливість події була у тому, що це перша особиста зустріч Президентів, після зміни очільника України та повернення довіри між керівниками [11, с. 53].

Отже, після геополітичних трансформацій на європейському просторі у 90-х рр. ХХ ст., вирішення проблем регіональної безпеки посідало чільне місце у польсько-українських взаєминах. Важливим були саме президентські контакти та дискусії Л. Валенси та Л. Кравчука, оскільки Президенти виступали провідниками державних позицій щодо приєднання чи відсторонення від будь-якого блокового об'єднання. А тому, особисті заяви політичних еліт держав неодноразово формували загальне враження про зовнішньополітичні орієнтири РП та України. Особисті ініціативи президентів, щодо вирішення проблемних питань регіональної безпеки, мали чимало спільних рис, які об'єднувались навколо бажання ліквідувати залежність країн ЦСЄ від Росії. Відмінність цих проектів полягала, хіба що, у ареалі поширення того чи іншого об'єднання. Бажання стати ініціатором чогось нового та прогресивного, вплинула на те, що більшість із президентських проектів залишилися лише у площині обговорення. А ті що були реалізовані постали лише в регіональних союзах.

Список використаних джерел

1. Засади стратегічного партнерства // Політика і час. № 3, 2001. С. 40–53.
2. Стрільчук Л. Україна – Польща: від добросусідських відносин до стратегічного партнерства (к. ХХ – п. ХХІ ст.): монографія. Луцьк: Волинські старожитності, 2013. 608 с.
3. Знахоренко О. Стратегічне партнерство в українсько-польських відносинах // Історичний архів. Наукові студії. Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. П. Могили, 2008. Вип. 2. С. 90–98.
4. Моцок В. Сучасні українсько-польські міждержавні відносини: політичний аспект: дис... канд. політ. наук: 23.00.02; Чернівецький національний ун-т ім. Ю.Федьковича. Чернівці, 2001. 210 с.
5. Кравчук Л. Нова Україна в новій Європі // Політика і час. 1993. № 2. С. 4–9.
6. Заброварний С. До повного примирення і широкого порозуміння // Політика і час. № 9, вересень 1997. С. 5–11.
7. Kaminski A., Kozakiewicz J. Polish-Ukrainian Relations 1992–1996. Report. Warszawa: Center for International Relations at the Institute of Public Affairs, 1997. 55 p.
8. Czworobok zmiast trojkata // Zdzie Warszawy. 1992. 20 maja. S. 4.
9. Burant S. Poland, Ukraine, and the Idea of Strategic Partnership. Pittsburgh: The Center for Russian and East European Studies, 1999. 12 p.
10. Безпека, що спирається на співробітництво. Із зустрічі в УІМВ з Міністром закордонних справ Польщі К. Скубішевським // Політика і час. 1993. №2. С. 15–19.
11. Афанасьев І. Польсько-українські відносини 1991–2000 рр.: політична та економічна взаємодія. Дис. на зд. наук ступ. канд.іст. наук: 07.00.02. К., 2004. 202 с.
12. Całka M. Polska polityka wschodnia w 1994 r. // Rocznik Polityki Zagranicznej 1995. Warszawa, 1995. P. 45–49.
13. Straszewski W. Komitet Konsultacyjny Prezydentów RP i Ukrainy // Studia i Materiały Centrum Badań Wschodnich Uniwersitetu Warszawskiego / Red. naukowy M. Dobroczński. Warszawa, 2000. 35 s.
14. Surmacz B. Stan i perspektywy rozwoju stosunków polsko-ukraińskich // Polska i jej sąsiedzi w latach dziewięćdziesiątych. Polityczne i ekonomiczne aspekty współpracy. Katowice, 1998. 416 s.
15. Осадчук Б. Україна, Польща, світ. Вибрані репортажі та статті. К.: Смолоскип, 2001. 355 с.
16. Стоєцький С. Концепція стратегічного партнерства в політиці Республіки Польща щодо України // Політичний менеджмент. № 3, 2005. С. 147–158.
17. Бабак О. Українсько-польські відносини (від 1980-х років до 2005 р.): наукове видавництво / від. ред. В. Даниленко. Кіровоград, 2005. 144 с.
18. Smialek W. The Institutionalization of Central European Security in a Time of Changes // The Journal of Slavic Military Studies. 1994. Vol. 7, № 1. P. 1–8.
19. Łoś-Nowak T. Poland's position in the European Security Pattern // Polish Political Science Yearbook 1992–1993. 1993. Vol. XXII–XXIII. S. 83–103.
20. Рябчук М. «...Можуть бути вирішальними». Українсько-польські відновини: нові реалії, нові перспективи // Політика і час. 1993. № 8. С. 26–32.
21. Гевко В. Україна і Польща: особливості розвитку двосторонніх відносин (1991–2004 рр.): дис. канд.

іст. наук: 07.00.01; ТНПУ ім. В. Гнатюка. Т., 2005. 209 с. 22. National Identity and Foreign Policy. Nationalism and leadership in Poland, Russia and Ukraine / Ed by I. Prizel. Cambridge University Press, 1998. 447 p. 23. Козакевич Є. Розширення НАТО та європейська політика України // Політична думка. 1999. № 1–2. С. 87–102. 24. Інавгураційна промова Президента України Л. Д. Кучми, 20 липня 1994 року // Голос України. 1994. 21 липня. С. 1, 2. 25. Burant S. Stosunki polsko-ukraińskie ta idea strategicznego partnerstwa / Publicacja przgotowywana do druku. Warszawa: Fundacja Wspomagania Wsi; Stowarzyszenie EuroAtlantyckie, 1999. 48 p.

References

- Zasady stratehichnoho partnerstva [Principles of strategic partnership]. Politics and time, № 3, 2001, P. 40–53.
- Strelchuk L. Ukrayina – Pol'shcha: vid dobrosusids'kykh vidnosyn do stratehichnoho partnerstva (kinets' XX – m. XXI st.) [Ukraine – Poland: From Good Neighborhood to Strategic Partnership (End of XX – XX Century)], Lutsk, 2013, 608 p.
- Znamhorenko O. Stratehichne partnerstvo v ukrayins'ko-pol's'kykh vidnosynakh [Strategic partnership in Ukrainian-Polish relations]. Historical archive. Mykolaiv, 2008, № 2, P. 90–98.
- Mozok V. Suchasni ukrayins'ko-pol's'ki mizhderzhavni vidnosyny: politychnyy aspekt [Modern Ukrainian-Polish Interstate Relations: Political Aspect], Chernivtsi National University. Y. Fedkovich, 2001, 210 p.
- Kravchuk L. Nova Ukrayina v noviy Yevropi [New Ukraine in the New Europe]. Politics and time, 1993, № 2, P. 4–9.
- Zabrovarny S. Do povnoho pryemyrennya i shyrokoho porozuminnya [To complete reconciliation and broad understanding]. Politics and time, № 9, September 1997, P. 5–11.
- Kaminski A., Kozakiewicz J. Pol's'ko-ukrayins'ki vidnosyny 1992–1996 Zvit [Polish-Ukrainian Relations 1992–1996. Report], Warszawa, 1997, 55 p.
- Zwierobok zamiast trojkata [Quadruple instead of triangular], Warszawa, 1992, 20 maja, P. 4.
- Burant S. Ideya stratehichnoho partnerstva [Poland, Ukraine, and the Idea of Strategic Partnership], Pittsburgh, 1999, 12 p.
- Bezpeka, shcho spyrayet'sya na spivrobotnytstvo [Security based on cooperation]. Politics and time, 1993, №2. P. 15–19.
- Afanasyev I. Pol's'ko-ukrayins'ki vidnosyny 1991–2000: politychna ta ekonomichna vzayemodiya [Polish-Ukrainian Relations 1991–2000: Political and Economic Interaction]. Kyiv, 2004, 202 p.
- Całka M. Pol's'ka Polityka veresnya 1994 r. [Polish Eastern Policy in 1994], Warszawa, 1995, P. 45–49.
- Straszewski W. Komitet Konsultacyjny Prezydentu RP i Ukrainy [Consultative Committee of the Presidents of the Republic of Poland and Ukraine], Studia i Materiały Centrum Badań Wschodnich Uniwersytetu Warszawskiego, 2000, 35 p.
- Surmacz B. Stan i perspektyvnyy rozklad roboty pol's'ko-ukrayins'koyi [State and prospects for the development of Polish-Ukrainian relations], Katowice, 1998, 416 p.
- Osadchuk B. Ukrayina, Pol'shcha, svit. Vybrani reportazhi ta statii [Ukraine, Poland, the world. Selected reports and articles], K, 2001, 355 p.
- Stoevsky S. Kontseptsiya stratehichnoho partnerstva v politytsi Respubliki Pol'shcha shchodo Ukrayiny [Concept of strategic partnership in the policy of the Republic of Poland in relation to Ukraine], Political management, № 3, 2005, P. 147–158.
- Babak O. Ukrayins'ko-pol's'ki vidnosyny (vid 1980-kh do 2005): naukovye vydavnytstvo [Ukrainian-Polish relations (from the 1980s to 2005): scientific publishing house], Kirovograd, 2005, 144 p.
- Smialek W. Instytucjonalizatsiya tsentral'noyevropeys'koyi bezpeky pid chas zmin [The Institutionalization of Central European Security in a Time of Changes], The Journal of Slavic Military Studies, 1994, Vol. 7, № 1, P. 1–8.
- Łoś-Nowak T. Pozytysiya Pol'shchi v «Yevropeys'kiy bezpetsi» [Poland's position in the European Security Pattern], 1993, Vol. XXII–XXIII, P. 83–103.
- Ryabchuk M. «...Mozhut' buty vyrishal'nymy». Ukrayins'ko-pol's'ki vidnovyny: novi realiyiyi, novi perspektyvy [«... May be decisive». Ukrainian-Polish revolutions: new realities, new perspectives], Politics and time, 1993, № 8. P. 26–32.
- Gevko V. Ukrayina i Pol'shcha: osoblyvosti rozvytku dvostoronnikh vidnosyn (1991–2004 rr.) [Ukraine and Poland: Peculiarities of Development of Bilateral Relations (1991–2004)]. Ternopil, 2005, 209 p.
- Natsional'na identychnist' ta zovnishnya polityka. Natsionalizm ta liderstvo v Pol'shchi, Rosiyi ta Ukrayini [National Identity and Foreign Policy. Nationalism and leadership in Poland, Russia and Ukraine], Cambridge, 1998, 447 p.
- Kozakevich E. Rozshyrennya NATO ta yevropeys'ka polityka Ukrayiny [NATO Enlargement and European Policy of Ukraine]. Political Thought, 1999, №. 1–2, P. 87–102.
- Inavhuratsiyna promova Prezydenta Ukrayiny L. D. Kuchmy [Inaugural speech by the President of Ukraine L.D. Kuchma], Voice of Ukraine, July 20–21 1994, P. 1, 2.
- Burant S. Stosunki Pol's'ko-ukrayins'ka ideya stratehichnoho partnerstva [Polish-Ukrainian relations this idea of strategic partnership], Warszawa, 1999, 48 p.

Yulya Klyuchuk

PROBLEMS OF REGIONAL SECURITY IN THE POLISH-UKRAINIAN PRESIDENTIAL DISCOURSE (1991–1995)

Questions of regional security in interstate relations between Poland and Ukraine very often arose during the period of the formation of Polish-Ukrainian contacts. The leading place was occupied precisely by presidential projects, which gave rise to many discussions and formed a general impression about the foreign policy of their countries. The problems that arose in the field of security in the plane of Central and Eastern Europe were associated with the fall of the bipolar world and the need to formulate a concept for the development of the region. Therefore, the needs to create a regional security system is unconditional

Key words: Republic of Poland, Ukraine, L. Walesa, L. Kravchuk, regional security, Central-Eastern Europe.